

1 / ÕNNELIKUS ABIELUS NAINE VÕI KAS ON SEKSI PÄRAST SURMA?

Tavaliselt hoian ma kiusatusest eemale seni, kuni ei suuda enam sellele vastu panna.

Mae West (varastatud Oscar Wilde'ilt)

Tavatsesin nautida võimu, mis mul oli meeste üle. Kõndisin tänaval, mu mandoliinikujuline taguots õõtsumas ja kiikumas nende selja taha vaatavate silmade ees. Kummaline, et sain oma võimust täielikult teadlikuks alles siis, kui see oli juba läinud – või üle kandunud mu tütrele – kõigi meeste silmad tema mehelemineku eas kahekümnendates aastates kehale, mis töötas beebisid. Mina polnud märganud seda võimu. Näis, et asjad, mis selle asemele tulid – abielu, emadus, küpse naise tarkus (uh, vihkan seda fraasi) – ei ole küünlaid väärt. Ooh, küünal! Püstine. Süüdatud minule. Täis helisid ja raevu, mis märgistasid kõike. Ma tean, et peaksin kaduma nagu vana hea tüdruk ja säästma oma tüdarta neist piinlikest kirgedest, aga ma ei saa teha midagi muud kui sobilikult surra. Elu on kirg. Kuid nüüd ma tean kire hinda, nii et raske on edaspidi olla niisama vastutustundetu.

Aga kas ma olin üldse kunagi vastutustundetu? Kas keegi on kunagi olnudki? Kas armastus polnud alati siis plahvatav sigar? Kas Gypsy Rose Lee mitte ei väitnud: „Jumal on armastus, aga eks püüa see kirja panna.” Ja kas Fanny Brice pole mitte öelnud: „Armastus on nagu kaarditrikk – kui sa kord tead, kuidas seda tehakse, pole see enam nauditav”? Need vanad mõrrad teadsid nii ühte kui ka teist. Ja kas nad loobusid? Mitte iialgi!

Ma ei kavatse teile öelda – veel –, kui vana ma olen või kui mitu korda olen abielus olnud. (Olen otsustanud, et ei saa kunagi vanemaks kui viiskümmend.) Mu mees ja mina oleme koos lugenud järelehüüdeid sagedamini kui seksinud. Tahan ainult öelda, et kui kõik mu perekondlikust päritolust sünenenud probleemid mind alla kugistasid ja ma taipasin, et mu abielu ei suuda mind päästa, jõudsin punkti, kus olin tasakaalust piisavalt välja löödud, et panna interneti seksilehele ZIPLESS.COM üles järgmine kuulutus:

Õnnelikus abielus ja ülemäärase erootilise energiaga naine otsib õnnelikus abielus meest seda kõike jagama. Tule ja ülistame koos Erost ühel pärastlõunal korra nädalas. Diskreetsuse tagab mänguline, kena, fantaasiarikas teravmeelne naine. Saada meil ja lisa viimase aja foto. New Yorgi piirkond.

Eks räägi seda mõnele närvivapustuse äärel olevale naisele! New Yorgis oli sügis – mahedate uduvihmade, juudi pühade ja laste terve heaks minevate viis tuhat dollarit maksvate roogade aastaaeg. Lepituspäev (*Yom Kippur*), juudi uusaasta (*Rosh Ha Shana*) ja tammetõrude viljatuks talveks varumise aeg (*Sukkot* ehk Lehtmajadepüha). Seda kuulutust üles pannes kujutasin ette, kuidas ma elutargalt ja külmavereliselt usutlen armukesti. Aga nüüd tekkis äkitselt paanika. Hakkasin fantaseerima, mis sorti vastikuid tüüpe, äpusid, lantijaid, väljapressijaid ja mõrvarlikke maniakke võib niisugune kuulutus ligi tõmmata – ja siis oli mul järsku kohutavalt palju tegemist oma põdu-rate vanemate ning raseda tütre telefonikõnedega, nii et kogu see asi läks täiesti meelest.

Möödus mõni minut. Ja järsku tulvas internetist vastuseid nagu mänguautomaadist münte. Ma lausa pelgasin vaadata. Kuid pärast paari südametukset ei suutnud ma enam vastu panna. See oli nagu loteriivõidu lootus. Kõige esimene vastus näitas polaroidkaameraga tehtud ja sisse skaneeritud pilti erekteerunud peenisest – kollakaspruunist ümberlõikamata eksemplarist, vedelikutilk otsas sätendam-
mas. Foto all valges servas oli kritseldus „Ilma Viagrata”. Lisatud elektronkiri oli napp:

„Mulle meeldib su stiil. Mind on alati erutanud ennast kehtestavad naised. Saada alastipilt ja mõõdud.”

Järgmine kiri algas umbes niimoodi: „Armas Otsija. Mõnikord arvame, et meil on ilmalik lihahimu, kuid tegelikult igatseme Jeesust. Me avastame, et kui avame oma südame ja laseme Tema sisse, võime

osa saada kujuteldamatult mitmekesisest rahuldustundest. Vahest Sa arvad, et otsid Eroost, kuid tegelikult on sul igatsus Thanatose järele. Jeesuses on igavene elu. Ta on armastaja, kes kunagi ei valmista pettumust, sõber, kes jääb sulle truuks igaveseks ajaks. Mulle oleks suureks auks Sinuga kohtuda ja nõu anda...” Pakutud oli ka telefoninumber: 1-800-CHRIST-4U.

Viskasin kõik vastused virtuaalprügikasti, hävitasin need ja panin arvuti kinni. Ma pidin olema napakas, kui andsin oma õige elektronposti aadressi. Sellega on lõpp, mõtlesin ennast pettes. Järjekordne nurjunud halb mõte. Kõndisin oma naiseteed nagu automaat. Olin alati olnud impulsiivne ja impulsiivsed inimesed teavad, kuidas oma impulssidest taganeda. Seks oli probleem – igas vanuses. Kuid kuuekümneandatesse eluaastatesse jõudnult oli see naljanumber. Naistel polnud lubatud kuuekümne aasta vanuselt tunda kirge. Eeldati, et meist saavad vanaemad ja me tõmbume rahulikku sugupooletusse. Seks oli kahekümne-, kolmekümne-, neljakümne-, isegi viiekümneaastaste jaoks. Kuuekümne aasta vanuses oli seksimine lihtsalt piinlik. Kuigi sa võisid ikka veel hea välja näha, sa *teadsid* liiga palju. Sa olid teadlik kõigist asjadest, mis võisid viltu minna, kõigist pettustest, milleks sa said end valmis seada, kõigist ohtudest võõrastega mängimisel. Sa teadsid, et diskreetsus oli üksnes unistus. Ja nüüd oli mu kirjakasti aadress kättesaadav kõigile õnneotsijatele!

Pealegi jumaldasin oma abikaasat ja viimane asi, mida tahtnuksin, oli talle haiget teha. Olin alati teadnud, et endast umbes kaks-kümmend viis aastat vanema mehega abielludes võtsin riski elada oma loojanguaastad seksita. Kuid ta oli andnud mulle nii palju muud. Abiellusin temaga, kui olin neljakümneandates ja tema oli kuuskümmend viis, ja meil oli olnud tore seksielu. Ta oli ravinud kõiki mu varasemates abieludes saadud vanu haavu. Ta oli olnud oivaline võõrasisa mu tütrele. Kuidas ma sõandasin üldse kaevata, et miskit mu elus jäi vajaka? Kuidas ma sõandasin panna kuulutuse, et otsin Eroost?

Mu vanemad olid suremas ja mina ise saamas kujuteldamatult vanaks – aga kas see oli põhjus otsiskleda seda, mida mu vana sõber Isadora Wing oli kutsunud „kähkukaks”? Võin selle peale kas või mürki võtta. Põhjuseks oli kas see või siis religioosne õnnejoovastus. Nähtavastiolid Zipless com loojad Isadora lõhki rebinud, maksmata selle eest pennigi. Kompanii, mis oli ostnud tema filmiõigused, müüdi kompaniile, millel olid kirjastamisõigused, ja see müüdi kompaniile, mis kasutas digiõigusi ning need müüdi omakorda kompaniile, mis kasutas hästituntud firmamärke. Selline ta on, see kirjutamiselu – niisama jöhker kui tegelik elu.

Olen praegu teel oma vanemate juurde ja pelgan seda. Nad on mõne viimase kuuga drastiliselt alla käinud. Mõlemad lesivad päevade kaupa voodis, oodates abistajaid ja hooldajaid. Mõlemal on mähkmed – kui meil veab. Nende korter lehkab kuse, sita ja ravimite järele. Sitaga on kõige halvem. See pole niisugune terve sitt nagu beebidel. See paistab haige olevat. Selle haisvast aroomist on kõik läbi imbunud – idamaised vaibad, maalid, jaapani sirmid. Selle eest ei ole pääsu – isegi elutoas.

Kui kohale jõuan, saan kergendustundega aru, et emal on hea päev. Ta on niisama halvatujuline kui vanasti. Voodil lamades, üll lilla satiinnegližee, liigutab ta oma kollaste küüntega varbaid ja pahvatab:

„Kellega sa järgmiseks plaanid abielluda?”

„Ma olen abielus Asheriga,” mainin. „Oleme abielus olnud juba viisteist aastat. Sa tead seda.”

„Oled sa õnnelik?” küsib ema mulle sügavalt silma vaadates.

Ignoreerin seda küsimust, millele pole vastust. „Jah,” ütlen. „Olen õnnelik.”

Mu ema silmitseb mu sõrmuseid – art nouveau stiilis kullast ketas, karneooliga sõrmuspitsat Kreekast, viktoriaanlik augustatud akvamariin Itaaliast.

„Kui sa jälle abielluksid, võiksid saada veelgi rohkem sõrmuseid,” sõnab ema ja lagistab naerda.

Mu ema on kaugelt üle üheksakümne ja tema röömsameelne dementsus on pikitud läbitungivate intuitsioonipuhangutega. Ta on praegu ka palju meeldivam kui siis, mil mina noor olin. Kortsulise kaela, lotendavate käsivarte ja turses jalgade kõrvale on ilmunud mingi leebus, läbisegi vastiku tõe näkkupaiskamisega. Mõnikord mõtleb ta, et olen ta õde või ema. Nii surm kui ka elu on kõik ta peas segi. Kuid ta vaatab mind niisuguse armastusega, mida oleksin soovunud näha noorena. Kogu mu elu oleks siis teistsugune olnud. Või nii ma vähemasti arvan.

Inimesed ei tohiks nii vanaks elada. Mõnikord mõtlen, et mu ema raugastumine viib aastaid minu elust. Pean end sundima teda vaatama. Ta põsed on kahkjaskollased ja viirutatud miljonitest kort-sukestest. Ta silmad jooksevad vett ja on täis hüübinud võitaolisi tompe. Ta labajalad on pahklikud ja moondunud ning paksud vaostunud varbaküüned on sinepikarva. Ta öösärk vajub kogu aega lahti, paljastades lamenenud rinnad.

Mõtlen kõigest neist tundidest, mis ma viimastel aastatel olen koos emaga haiglapalati istunud. Olen kirglikult palvetanud, et ta ei sureks. Aga kas ma tegelikult ei palvetanud mitte iseenda eest? Kas tegelikult ei palvetanud ma selle eest, et ma ei peaks olema vii-manne, kes ta haua äärel seisab? Kas ma tegelikult ei palunud seda, et ei peaks talle hauda kaevama ja ise sisse kukkuma?

Kui vanemaks saad, muutuvad kaotused sinu tutvuskonnas aina vapustavamaks. Matusetalitustel osalejad osutuvad üha rohkem kuuluvaks sinuga samasse earühma. Vanemad sõbrad ja sugulased surevad, rabades sind jalust. Konkurendid surevad, jättes sind võidutsema. Armukesed ja õpetajad surevad, jättes sind maha kaotustundega. Aina raskemaks ja raskemaks muutub tagasi tõrjuda teadmist, et kord sured ka ise. Kas me klammerdume oma vanemate külge või püüame säilitada enda staatust kui lapsed, keda surm ei puuduta? Mina arvan, et me klammerdume üha suureneva mee-

heitega enda kui laste staatuse külge. Haiglas näed teisi lapsi – viiekümne-, kuuekümmen-, seitsmekümneaastaseid lapsi, klammerdumas oma kaheksakümne-, üheksakümne-, saja-aastaste vanemate külge. Kas kogu see klammerdumine on armastus? Või on see lihtsalt vajadus end veenda oma immuunsuses *Moloch ha Moves*'i nakkuse suhtes? Sest me kõik usume salamisi omaenda surematusesse. Et me ei ole võimelised kujutlema oma individuaalse teadlikkuse kaotust, ei suuda me tõenäoliselt ette kujutada ka surma. Mina mõtlesin, et otsin armastust, kuid see oli hoopis taassünd, mida tegelikult otsisin. Tahtsin aega tagasi pöörata ja uuesti nooreks saada, teades ometi kõike, mida ma praegu tean.

„Millest sa mõtled?” küsib ema.

„Ei millestki,” vastan.

„Sa mõtled, et ei taha kunagi saada nii vanaks, kui mina olen,” väidab ta. „Ma tunnen sind.”

Isa on kogu selle aja maganud. Tema laastatud keha võtab tekkide all märkimisväärselt vähe ruumi. Et ta kuuldeaparaat on välja lülitatud, ei suuda ta meie vestlust jälgida ja ega ta tahagi. Ta eelistab päevi magades veeta. Kuus kuud tagasi, enne vähioperatsiooni, oli ta hoopis teine inimene. Minu õdedel ja minul oli tavaks alustada päeva tema ähvardavate läkitustega – sageli värsivormis.

Mida te teeksite, kui teie päevad algaksid 93-aastase isa trükitud pika läkitusega?

Ma tunnen end kuningas Learina.

Mul on kolm tütart, kaunist ja kallist,

tarka ja nutikat,

kes kogu aeg vaidlevad,

kes saab rohkem?

kes saab vähem?

Kohutav segadus

vananeva Leari jaoks

tema geriaatrilises stressis.

Nii palju siis poeesiast. Lehe allserva oli ta väriseva käega kritseldanud: „Lugege seda üha uuesti ja uuesti – ei mingeid vaidlusi!”

Kuidas jõudis meie isa Brownsville'ist Shakespeare'i tragöödiani?

Siinkohal tema versioon: „Kõik, mida mu isa mulle kunagi üldse ütles, oli – *mine tööle*. Mina tahtsin minna Juilliardi. Isa ütles: *sa teenid juba raha trumme lüües – miks sul seda veel vaja on?* Ta viskas minema mu vastuvõtukurja. Just seepärast otsustasin, et teie kõik kolm peaksite saama kraadid.”

Minu isa ütleb seda mu ema ateljees, kust avaneb vaade Hudsonile. Ema lamab voodis nagu kuninganna Lear ja noogutab. (Kas kuninganna Lear *oli olemas?*)

Õeksed Learid istuvad ema voodi ümber. Emal oli äsja maoooperatsioon ja ta lõikab sellest maksimaalset kasu. Aeg-ajalt ta oigab.

Meie emal on Crohni tõbi, koronaarterite haigus, lüüsisambamurd seljaaju alaosas, kaks puusaliigese asendust ja kaks põlvliigese asendust. Ma ei saa jätkata töötamist USA meessoost õena” – nii kõlas isa pateetiline fraas, mis iseloomustas ta seisundit perekonnas. „Kui te kolm ei käi iga päev siin, tehakse mõningad muudatused minu testamendis.”

„Kuidas sa julged mind ähvardada,” lausub vanem õde Antonia. „Kui me sõja palavaimal ajal Mogadishus elasime, tirisime klaveri ukse ette, et sõdureid eemal hoida, kui ostsime leiba varastel hommikutundidel, enne kui tulistamine algas, kui katsime aknad mööbliga, et teie lapselapsed šrapnellikildudest viga ei saaks – kus te siis olite? Meie tegime läbi ehtsa holokausti ja keegi ei tulnud meid päästma. Seda ei andesta ma ühelegi teist mitte kunagi!”

Kuninganna Lear ärkab äkitselt ellu: „Mida sa öelda tahad? Me saatsime sulle raha!”

„Te saatsite meile mingid närused kakskümmend viis tuhat dollarit! Mida ma oleksin saanud teha kahekümne viie tuhande dollari ja nelja lapsega, ning pealegi käis sõda!”

„Keegi pole mulle kunagi saatnud kakskümmend viis tuhat dollarit,” sekkub mu noorem õde Emilia.

„Ei, sinu mees sai *kogu* äri. Seepärast polnudki sul vaja kahtkümmend viit tuhandet dollarit.”

„See mees *ei tahtnud* seda äri! Keegi ei tahtnud seda! Meil sai sellest kõrini! Te mõlemad litutasite mööda ilma ringi, meie olime aga siin ja hoolitsesime kõigi eest! Ja *Bibliomania* kauplus ise. Kui vanaema suri, olin mina temaga üks! Mu vanemad läksid Euroopasse. Aga kus teie kaks olite? Mina pole kunagi *mitte kuhugi* saanud minna.”

„See pole küll päris õige,” ütlen.

„Tüdrukud, tüdrukud, tüdrukud,” manitseb ema.

„Mitte keegi ei mõista mind!” kriiskab Emmy. „Tundsin, et pean olema hea tütar ja jääma koju. Ohverdasin oma vaese tobust abikaasa perekonna raamatupoe altarile!”

„See vaene tobu sai kõik! Ja samuti said sina! Meie ei saanud midagi!” karjub Tony. „Kah mõni ohver! Mina oleksin küll selle ohvri toonud.”

„Mitte mingil juhul! Sina poleks seda kunagi teinud. Su mees poleks seda kunagi teinud!” kisendab Emmy just niisama valjusti.

„Kas te ei üritaks vaadata asju teineteise seisukohalt?” küsin.

„Igatahes mitte seni, kuni tema nii häbematult valetab!” lõugab Toni.

„Mu vererõhk tõuseb – ma pean siit välja saama!” jookseb Emmy ukse poole. Torman tema juurde ja keelitan teda paigale jääma.

„Miks ma ei peaks ära minema? See kõik kipub mind tapma! Mu süda klopib!”

Vahepeal on mu isa, vana kuningas Lear, läinud klaveri juurde ja hakanud mängima Cole Porteri „Begin the Beguine”, ise kaasa lauldes, summutamaks teisest toast kostvat röökimist.

Olen seal, kus ma alati olin olnud – lihatükk võileivapoolte vahel, ametisse määratud lepitaja, diplomaat, kloun, keskmine öde.

Õed lähevad kööki karjumist jätkama ilma vahendajata. Mina suundun ema tuppa ja leian ta patjadele nõjatumas ning kaeblesmas: „Miks nad kaklevad?”

„Sa tead väga hästi, miks. Isa korraldas selle kõik.”

„Teie isa ei teeks *eales* midagi niisugust,” ütleb ema.

„Sunni teda siis seda ümber tegema.”

„Ma ei saa teda midagi sundida tegema,” väidab ema. Ja siis haardab ta kramplikult rinnust. „Ma minestan,” teatab ta, pead küljele pöörates. Ta oigab valjusti.

Õed jooksevad sisse.

„Kutsu kiirabi!” kamandab Emmy mind.

„Mulle pole kiirabi vaja,” haliseb ema.

Mu õed vaatavad teineteisele otsa. Kes osutub selleks vastutus-tundetuks inimeseks, kes jätab niisugusel ülimal päeval kiirabi kutsumata? Keegi ei taha sellist vastutuskooormat.

„Tegelikult arvan, et see pole vajalik,” sõnan, kuid õdede paanitsemine hakkab ellu äratama minu vana rahutust. Mis siis, kui seekord pole tegu valehäirega?

Õige pea ongi kiirabi ukse ees ja meie selle sees, kummargil auto tagaosas kandraamil lamava kuninganna Leari kohal. Isa istub esistmel juhi kõrval, valmistudes lehvutama omasuurt doonorkaarti, kui juba jõuamegi haiglasse. Tormame pidurite kriginal ja kaldus autoga ümber nurkade Mount Sinai haigla poole. Ühel järsul kurvil libiseb kandraami madrats juhi taga istuvale abilisele otsa.

„Oih,” ütleb too.

„Ettevaatust! See on mu ainus ema!” hoiatan.

„See on minu ema ka!” sõnab Emmy, kes alati vihastub ükskõik mis põhjusel.

Isa istub kogu haiglas oleku aja ema kõrval ja kui ema koju tuleb, ähvardab isa meid pärandusest ilma jätta, kui me iga päev ema vaatama ei tule.

Nüüd, vaid mõni kuu hiljem, on ta liiga väsinud, et meid ähvardada, ja ma hakkkan juba igatsema tema endise tooruse järele. Pärast

käärsoole sulguse operatsiooni on ta muutunud vaid endise isa varjuks. Istun voodiserval, vaatan teda magamas ja meenutan meie vestlust haiglas öhtul enne lõikust, mis küll päästis ta elu, kuid samal ajal ka lõpetas selle.

„Kas sa oskad hispaania keelt?” oli isa sel öhtul küsinud.

Noogutasin: „Natuke.”

„*La vida es sueño*,” ütleb isa. „Elu on unenägu. Ma ootan seda sügavat und.” Ja siis läks ta noa alla ega tulnud enam kunagi täielikult tagasi. Kolm lõikusjärgset päeva lalises ta arusaamatult ja ahmisi õhku. Kuus päeva pärast operatsiooni oli ta reanimatsioonis, toru kõris. Kui tal diagnoositi kopsupõletik, seisin ta voodi kõrval ja laulsin „Ma andsin oma armsamale kirsi”, ja ta laud värahtasid. Me ei osanud kunagi arvata, et ta sealt haiglast välja tuleb. Aga ta tuli. Ja nüüd veedavad ema ning isa oma päevi korteris kõrvuti magades, kuid mitte kunagi teineteist puudutades ega teineteisega rääkides. Ööpäev läbi külastavad neid abilised ja tütreid. Iga päevaga magavad nad üha rohkem ja on aina lühemat aega ärkvel.

Vanad kreeklased uskusid, et unenäod võivad ravida. Kui sa magasid Asklepiose templis, võisid näha und, et oled terve. Kuid mu vanemad ei tervenenu. Nad olid sügavalt suremise protsessi sees. Jälgides nende kustumist, sain aru, kui ettevalmistamata olen ise surmaks.

Pole tähtis, kui vanad nad on. Sa ei ole kunagi valmis vanemaid kaotama.

Isegi mu õed on tulutult katsunud omavahel rahu sõlmida, nüüd, kui oleme sisenenud lõppvaatusesse. Harva satume veel sündmustele, kust mõnda eakat tuttavat kandraamil ära ei viida.

Mis siis imestada, et avaldasin *Erose* otsimise kuulutuse. Ma otsisin elu.

2 / MU ISA (OTSITAKSE JOOKSUPOISSI)

Suremises on midagi väärikat, mida arstid ei tohiks tähelepanuta jätta.

Anonüümne allikas

Puudutusele pole mingit aseainet. Elusolemine tähendab seda ihaldada. Otsustan, et järgmisel päeval, kui lähen vanemaid vaatama, ma isegi ei püüa isaga rääkida, vaid ainult paitan teda, masseerin ta selga ja üritan sel viisil temaga suhelda.

Helistan uksekella ja mind tervitab Veronica, peamine päevaõde. Veronica on Jamaica päritolu kuuekümnendates aastates kerge aktsendiga naine, kelle perekonnalugu võib su südame murda. Ta poeg on surnud. Ta tütar põeb hulgiskleroosi, kuid ometi rassib ta ise edasi, hooldades surijat.

„Kuidas mu isa end tunneb?”

„Täna hästi,” vastab Veronica.

„Kas ta magab?”

„Ei maga ega ole ka ärkvel,” teatab hooldaja.

Astun voodi juurde ja hakkam isa kukalt masseerima.

„Kes seal on?” küsib ema. „Antonia? Emilia?”

„See olen mina, Vanessa,” vastan. Ja hõõrun isa kaela, kuni ta end liigutab.

Isa pomiseb: „Tunnen su puudutuses armastust.” See innustab mind jätkama, kuni käsivarred väsivad. Masseerides kandun tagasi aega, kui olin kuueaastane ja isa istus mu voodiserval ning rääkis mulle, et just minu pärast ei jäta ta kunagi ema maha. Mu vanematel oli olnud kohutav tüli ja tundsin suurt hirmu, et nad võivad lahutada. Isa leevendas mu kartusi.

„Ma ei jätaks sind kunagi maha,” rääkis ta.

Mu õed on mind alati süüdistanud, et olen isa lemmik. Ja mis sellest välja tuli? Abielusaaga tulutute isaotsingutega valede partnerite juures, kuni abiellusin kellegagi, kes minu arvates võib ta aset täita. Ja nüüd olime kõik vanad ning vana oli ka meie lugu.

Umbes aasta tagasi, kui mu isa oli veel piisavalt tugev, et ähvardada meid pärandusest ilma jätmisega, astusin kord sisse ja leidsin ta ülevoolavas meeleolus.

„Kas ma olen sulle kunagi rääkinud oma esimesest tööst?” küsis ta.

„Ei.”

„Noh, kõndisin naabruskonnas ringi ja otsisin akendelt silte teatega VAJATAKSE JOOKSUPOISSI. Kui ma ühe sellise leidsin, kõndisin uksest sisse ja teatasin: *Mina olen see, keda vajate*. Juba sel ajal teadsin, et inimese enda entusiasmi aitab lahingut võita. Sama toimus meelelahutusäris. Põhjus, miks ma „Jubilees” tööd sain Cole Porteri esinemisprooviks ettevalmistamisel, peitus minu suures innukuses. Ma ei olnud parim muusik. Ma olin vaid kõige entusiastlikum.”

„Vahest ta mõtles, et sa oled nutikas,” väitis ema. „Ka temal oli väljas silt VAJATAKSE JOOKSUPOISSI. Kõik teadsid seda.”

„Sina ei tea, millest sa räägid,” sõnas isa mu emale. Ja siis, puhtalt laiamispuhangu ajal, hakkas ta magamistoa põrandal hüppama. Ta hüppas oma kolmkümmend korda järjest.

„Vaata nüüd oma isa,” seletas ema. „Ta arvab, et kui ta jätkab harjutamist, ei sure ta kunagi.” Ja see oli tõsi. Isa treenis, nagu sõltuks sellest ta elu. Kogu kaheksakümnendate eluaastate jooksul kõndis ta iga päev raamatupoodi ja tagasi ning siis veel viis miili jooksutreenažööril. Ta oli täis põlgust meie ema vastu tolle istuva eluviisi pärast. Ta näljutas ennast peaaegu kondikubuks.

„Õpi nälgasena voodisse minema,” rääkis isa mulle. „Mida kõhnem oled, seda kauem elad. See on ära tõestatud.” Ta sõi kasinalt, kuid toppis end täis vitamiine. Söögitoa laud oli üle kuhjatud merevetikaekstrakti ja kasvuhormooni ning igat sorti moodsate toidulisanditega. Aga siis tuli päev, kus ta vaevu sai valu pärast midagi süüa.

Saatsime õdedega teda kompuutertomograafiuringutel, sonogrammide tegemisel ja röntgenis. Ta istus värisedes, lühikestes püks-tes ja T-särgis, radioloogi väikeses riietusruumis. Ta näis nii väike, nii

hirmunud, nii kokku kuivanud. Piltidelt polnud midagi näha. Lõpuks pandi ta haiglasse ja tehti kolonoskoopia, mis avastas sulguse.

Ta ihkas operatsiooni. „Lõigake see välja. Võtke see vördjas ära,” sõnas ta. Ta uskus, et kui arstid saavad vähi kätte, on ta samahästi kui terve.

Kui palju kordi olen näinud seda himu noa alla minna? „Lõigake see välja,” räägivad nad, nagu surelikkus oleks lihtsalt kasvaja. Aga kui surm ei saa eesuksest sisse marssida, siseneb ta hiilides tagauksest. Nad eemaldasid soolestikust vähi, kuid narkoos tungis ta ajju.

Esimesel operatsioonijärgsel päeval oli ta veidi segane, kuid muidu korras. Nagu meie kunagiste autosõitute päevil, laulsime läbi kogu tähestiku, alates palast „All through the night” kuni lauluni „Zippidy Doo-Dah”. Kuid järgmisel hommikul hoidis ta „New York Timesi” tagurpidi käes ja mõtles välja veidraid lugusid pealkirjade seletamiseks. Pärast seda ilmusid ta palatisse kaks tursket valvurit, sest isa oli hammustanud medõde. Rahustasin ta jutuga maha, silitasin ta kätt ja ta jäi magama. Kuid järgmisel päeval muutus ta veel rahutumaks. Algul arvasid arstid, et see on ravimitest, Klonopinist või Haldolist või narkoosist, kuid siis otsustas konsilium, et see on „midagi füüsilist”, mis paneb ta värisema, vahetpidamata vatrama, vappuma ja õhku ahmima. Nad intubeerisid teda, panid kateetri ja viisid ta pideva jälgimise alla, seejärel intensiivraviosakonda. Seal palusin Jumalat, et ta tagasi tuleks, ja teatavas mõttes ta tuligi. Nüüd ma kahtlen, kas niisugused palved on eriti mõistlikud. Nüüd ma tean, et elu ise on kõigist madalamatest astmetest kõige madalam. Ainus ravim eluärevuse vastu on surm. Ja see ravim, nagu nad väidavad, on halvem kui haigus ise.

„Jäta järele,” ütleb isa nüüd. „Sa teed mulle haiget.” Küsin endalt, kas ta võib kuulda mu mõtteid?

„Veronica!” hüüab isa. „Tahan tualetti.” Ja Veronica tuleb teda sinna viima. Kui nad tagasi jõuavad, paistab isa kurnatuna ja võtab voodis taas looteasendi.

„Kas ta magabki kogu päeva?” küsin pärastpoole Veronicalt. Too suhtub küsimusse nii, nagu ma kahtleksin tema professionaalsuses.

„Olen teile juba öelnud ja kordan uuesti. Ta ei taha üleval olla, sest on depressioonis, ega taha magada, sest kardab, et võib une ajal surra. Nii et iga kord, kui ta tunneb, et uni hakkab peale tulema, arvab ta, et peab tualetis käima. Seda juhtub oma viiskümmend korda päevas. Ta ei saa olla ja ta ei saa minna. Rääkisid teie õdedele sama. Miks te kõik kogu aeg muudkui pärite?”

„Sest me armastame teda,” vastasin.

„Ma tean, et armastate,” ütleb Veronica. „Nii et jätke ta üks!”

„Aga me tahame teda aidata.”

„Kuidas te kavatsete aidata tal surra?”

Tõepoolest, kuidas? Kui ma saaksin anda talle viimase annuse valutut mürki, teeksin seda. Või kas ikka teeksin? Kui mu vanaisa küsis üheksakümne kuue aastaselt unetablette, polnud mul julgust neid talle tuua. Kahetsen tänase päevani oma argust.

Kuidas aidata kellelegi surra? Loen üllatusega lugusid inimestest, kes olid jõudnud teatavasse haiguse või ealisse staadiumisse ja kes olid otsustanud surra. See tundub olevat mõlemat – nii julguse kui ka julmuse tipp. Julgus seepärast, et midagi nii ebaloomulikku nõuab julgust. Ja julmus seepärast, et jätab lapsed mõtlema, kas nad äkki midagi valesti ei teinud. Pole ühtki tegevust, mida saad esile kutsuda ja mis ei haaraks kaasa teisi inimesi. Me oleme kõik asjasse segatud. Isegi kõige ratsionaalsem enesetapp võib osutuda löögiks kellelegi teisele.

„Vanessa!” hüüab ema. „Kus sa oled?”

Lähnen ema juurde. Isa on kerra tõmbunud peaaegu liikumatult ta kõrval.

„Ta ei räägi enam kunagi minuga,” sõnab ema, osutades kondise käega isa poole. „Kõik need aastad oli ta mulle maailma kõige lähedasem inimene, ja nüüd ta isegi ei räägi minuga. Mida teha?”

Enne operatsiooni oli isa alati kaevelnud, et mu ema on seniilne, aga nüüd, vaatamata mälukaotusele, paistab ema palju tervemõistuselikum kui isa. Ta lamab kogu päeva isa kõrval, taludes kõige kohutavamat eemaletõrjumist. Õnneks saab ta keskenduda sellele vaid katkendlikult.

Äkitselt ärkab isa üles. „Veronica!” karjub ta. Veronica jookseb tuppa ja viib ta jälle tualetti.

Ema vaatab minu otsa. „Ma ei usu, et tal on tõesti vaja minna,” lausub ta. „Arvan, et tal on lihtsalt vaja vannitoas selle naisega kahekesi olla.”

„Ta on hooldaja,” sõnan.

„Ära usu seda pläma,” väidab ema. „Ta vaid teeskleb hooldaja olemist, et saaks teda riidest lahti võtta. Tunnen kõiki ta trikke. Mina pole ka eilane. Kuid ma teesklen teadmatust. Ühel päeval viskan ma ta veel siit majast välja.”

See poleks esimene kord. Kui mu ema oli möödunud aastal veidi tugevam, laskis ta pidevalt inimesi lahti. „Kao mu majast, sa vana paks!” Mõnikord ta karjus: „Sa vana must paks”. Ütlesin endale, et nüüd on ta veidi arukam, kuid ta oli lihtsalt nõrgem. Ta ootas oma aega. Ühel päeval tõuseb ta aga jalule, karjudes nagu ennemuiste, ja viskab kõik võõrad välja.

„Kui mina ühel päeval peaksin minema kõrgema klassi inglite juurde, kes siis tema eest hoolitseb?” tavatses isa käratseda neil möödaniapäevadel, kui ta oli veel tugev.

Ja ema kriiskas vastu: „Mitte keegi ei pea minu eest hoolitsema! Ma matan teid veel kõiki maha.”

Mõnikord mõtlen, et ta teadis rohkem kui rääkis.

„Olen näinud paljusid suremas,” rääkis Veronica hiljem. „Kuid teie isa on üks vana vintske vennike. Ta kavatseb võidelda nagu pörguline, enne kui selle maailma maha jätab. Teie ema on samasugune. Ta ei lase mind kunagi silmist. Kas mäletate aega, kui ta voodist välja kukkus ja haiglasse pidi minema? Ta oli mures, et äkki ma teen

midagi teie isaga. Ärge arvake, et ta nüüd teisiti mõtleb. Ta on rohkem mõistuse juures, kui välja paistab.”

„Kuidas sa suudad seda tööd teha?”

„Kes seda siis teeb, kui mina ei tee? Teie, tüdrukud? Kas hakkate rookima sitta, kui see mööda ta jalgu alla jookseb?”

Lähnen tagasi ema juurde.

„Millal sa tulid?” küsib ema, nagu me polekski enne näinud, just nagu me polekski äsja vestelnud.

Istun temapoolsele voodiservale. Mu isa on seal, kuid samas ka pole, ta tukastab, on ärkvel ja kõigub aeg-ajalt nende seisundite vahel.

„Tead, kui sa vanaks saad, näed, et kõik on vaid üks naljategemine. Kõigil neil asjadel, millesse sa niisuguse kirega suhtusid, ei ole mitte mingisugust tähtsust. Sa tegid neid vaid sellepärast, et midagi teha. Mul oli kombeks pidada tähtsaks, et oskan paremini tantsida kui teised inimesed, aga nüüd näen, et petsin vaid iseennast. Tegin seda üksnes selleks, et endale tegevust leida.”

„Arvan, et see pole tõsi.”

„On küll. Isegi kui oled tuntud inimene, siis mis vahet sel on? See ei päästa sind ei vanaks saamisest ega suremisest. Inimesed näevad sind restorani tulemas ja räägivad, *kas see pole nii ja nii?* Ja mis kasu *sinul* sellest on? Või sel juhul ka *neil*. Kõik see on vaid naljategemine.”

„Aga sa tahad ju ikka veel elada, eks ole?”

„Ütlen sulle ausalt – olen tüdinud. Olen kõigest tüdinud. Isegi asjad, mis mulle tavaliselt meeldisid – nagu lilled – tüütavad mind. Kõik peale mu laste. Lõppeks loeb ju üksnes see, et sinust jäävad maha lapsed, kes asendavad sind, kui sina lahkud. Miks sa nii kurva näoga oled? Mis viga on?”

„Sa tead, mis viga on. Mulle ei meeldi, kui sa räägid, et oled elust tüdinud.”

„Kas tahad, et valetaksin sulle?”

Mõtlen, et tegelikult tahan küll. Palun ütle mulle, et elu on elamist väärt. Palun ütle mulle, et kogu see jahmerdamine üles tõus-

misega ja riidesse panemisega on vaeva väärt. Ma ei taha uskuda, et elu on kõigest nali. Ma ei arva, et vanemad peaksid seda oma lastele rääkima. Kentsakas, et ootan neilt ikka veel lapsevanemaks olemist.

„Sa näed ikka veel väga noor välja,” sõnab ema.

„Sellel on oma põhjus,” vastan.

„Head geenid,” ütleb ema.

„Head geenid ja näo ringlõikus.”

„Ma ei usu, et sa oled ringlõikust teinud.”

„Usu, mida tahad,” ütlen mina.

Enne kui ma hakkasin jälgima vanemate kustumist, oli mu elu kõige hirmutavam asi olnud plastiline kirurgia. See naiselik kombetalitus nagu sünnitamine, paigutudes ühte ritta kõigi teiste naiselike kombetalitustega – suguelundite moonutamine, põidade kinnisidumine, vaalaluust korsetid. Tean, et mehedki käivad tänapäeval ilukirurgias – vabatahtlikult –, kuid meestega on teine lugu. Naised tunnevad, et neil ei ole valikut. Ja ikka veel võrdub vanus naiste jaoks hülgamisega. Mees võib välja näha nagu saja-aastane, olla impotentne, kanapime ja *ikkagi* leida noorema naise, kes pole kunagi vabanenud oma Issist. Naine on aga õnnelik, kui saab minna kinno või bingot mängima mõne teise vanamooriga. Pidasin ilukirurgiat niisama kohustuslikuks kui säärite vahatamist.

Kõigepealt saatsin arstile tšeki nii suurele summale, et ma poleks enam saanud taganeda. Seejärel elasin viis kuud täielikus kabuhirmus (viimane kuu oli kõige hullem.) Siis läksin lennukile ja sõitsin Los Angelesse.

Jõudsin kohale keset poriniresid ja kõva sadu (see oli viimane talv enne sajandivahetust.) Võtsin hotellitoa uttu mähkunud pilvelõhkujas. Udus ujuv viiekümnes korrus (ehk astub vahele maavärin ja ma ei pea seda läbi tegema...) Järgmisel hommikul vara, pärast desinfitseerivaid pesemisprotseduure ja söömata, sõitsin limusiiniga kliinikusse. Minuga sõitis moralse toe mõttes kaasa sõber, üks armas vanadest päevadest tuttav näitlejanna.

Arsti vastuvõturuum oli viimistletud jäätisevärvides ja kõigil õdedel oli arstilt saadud Mona Lisa nägu peas. Nad naeratasid oma poolkuu-naeratust. Nad rahustasid mind.

Mind juhutati maheda valgusega roosat värvi ruumi ja paluti rii-dest lahti võtta. Mulle anti elastsed sukad, paberist sussid, rohutirt-suroheline kittel ja roheline müts. Olin juba valmistunud ja hõõru-nud end, oma juukseid ning isegi oma *varju* arsti soovitatud ravisal-videga. Tõmbasin need tseremoniaalsed rõivad üll ja heitsin pikali lamamistooli, nagu omamoodi ajaränduri lennukiistmele. Ilmusid anestezioloog ja kirurg, samuti rohutirtsurohelises.

Mäletan, et vaatasin anestezioloogi leebetesse pruunidesse sil-madesse ja mõtlesin: *huvitav, kas ta on ravimisõltlane...* Vestlesime meetoditest, millega saavutatakse teadvusetus. Mees näis sellest pal-jugi teadvat. Peaaegu märkamatult viidi nõel mu käe hargnevatesse soontesse. Värvitu vedelik kandis mu olematusse nagu magama pan-dud koera.

Olin valinud selle arsti, sest olin näinud ta tööd – või pigem sellepärast, et ta tööd polnud näha. Enamik New Yorgi ilukirurge on spetsialiseerunud „tuulest viidud” välimusele – ma nimetan seda „*Tuulest viidud*” näonaha-pinguldamiseks. Te võite niisuguseid naisi näha Upper East Side'i külmunud tundras. Kontkõhnad nai-sed, kelle põsed on kindlalt kinni põsesarnade küljes, nagu oleksid nad ülimalt hästi säilinud muumiad. Minu arst, sündinud Brasiilias ja ehtsa saksapärase nimega (mu abikaasa heitis nalja, et arsti isa oli kindlasti hambaarst Auschwitzis, enne kui lahkus kiirustades lõunapoolkerale, kaasas kotitäied ümbersulatatud hambapломme), oli kuulus oma tibatillukeste nähtamatute õmbluste poolest. Ta oli kunstnik, mitte tisler. Ta võis heita pilgu silmaümbruse närtsinud nahale ja kindlaks teha, kuidas löigata just parasjagu ja mitte liiga palju. Ta võis teha tibatillukeksi põselõikeid, mis pühkisid minema mure ja vanuse jooned. Ta võis tõsta su laupa nii, et nägid välja nagu kahekümnendates eluaastates. Ta naeratas armsalt, nagu naerataks

igäüks, keda ootab gargantualik tasu. See oli talle kolmesaja tuhande dollariline protseduuripäev. Triivisin ära Unemaale:

Aeg kukkus kokku iseendasse ja suri. Mina mitte (aga kui *oleksingi* surnud, poleks ma seda kunagi teada saanud, eks ole?). Ärkasin üles kliiniku tagaruumis ja öde küsis, kuidas ma end tunnen. Kuivaks kõrbenud. Kokku nõõritud nagu jõulukalkun. Vasardava peavaluga. Kogu peas.

„Kas soovite vannituppa minna?”

„Kas ma võin?”

„Ma ei näe põhjust, miks mitte.” Ta toetas mind käsivarrest. Taarusin vannitoa poole, kasutasin tualetti, kuid ei heitnud pilku peeglisse. Tundsin end nii, nagu oleksin surnud ja mind oleks palsameeritud. Nüüd *tundsin* end muumiana – nagu kogu mu aju oleks nina kaudu välja õngitsetud, nagu palsameerijad oleksid ka mu hinge välja lõiganud. Lohistasin end tagasi voodisse. Või koikusse, mida kasutati voodina.

„Kuidas ma välja näen?”

„Mitte halb, asjaolusid silmas pidades,” vastas öde. „Kas olete nälgijane?”

„Arvan küll.”

„See on hea märk.”

Leige kiirkaerahelbepuder maitses paremini kui kõik teised hommikueined, mida kunagi olin sünnud.

Endamisi mõtlesin: „*Ma sünn. Järelikult pean olema elus.*”

Järgmised päevad olid sünged – jääkotid, liikumatus, varjusurma tunne. Tuimastuse mõju venis pikale nagu luupainaja. Ma ei suutnud toas püsida. Ma ei suutnud väljas käia. Ma ei suutnud lugeda. Olin võimeline vaatama televiisorist vaid olümpiamänge. Olen veendunud, et pikad tunnid televiisori ees vähendavad tegelikult su IQ-d. Televisiooni puhul pole tähtis sisu. Oluline on vaid vilkuv valgus, mis sulle tühjas toas seltsi pakub.

Toibusin kahekordse aksli ja kolmekordse lutzi peale. Iluuisutajad oleksid võinud sama hästi mu näo peal sõita – arvestades mu enesetunnet. Polnud mitte midagi muud teha kui jõllitada telerit ja vaadata jääpakke. Tellisin toateeninduselt puljongit ja jäätist. Nägin unes, et mu nahk (koos lihaste ja veresoontega) oli koljult tagasi tõmmatud. Ühel ööl äratas mind hotelli tulekahjuhäire ja salvestatud teade „Tööle on hakanud tuletõrjesignaali. Palun püsige läheduses ja oodake edasisi korraldusi.” Seda korraldati kahe tunni vältel iga seitsme minuti tagant, sel ajal kui mina püüdsin hullunult vastuvõttu helistada, saades vastuseks vaid kinnise tooni. Kui ma lõpuks sinna läbi murdsin, teatas hotelliametnik, et tegu oli valehäirega. Kuid kogu asi oli seda väärt. Kui kõik sinikad olid kahvatuks muutunud, märkasin mulle tehtud lõikuse jälgi.

Kui kogu elu on vaid mingi nali, miks ma siis muretsen näo ringlõikuse pärast?

„Ma ei suuda uskuda, et sa lasid teha näo ringlõikuse,” käib ema peale. „Selle asja jaoks oled sa liiga arukas.”

„Ilmselt siis pole,” vastan.

„Ja kas see on avanud su elule uued väljavaated?” küsib ema irooniliselt.

„Mida sina mõtled, proua Imeline?”

„Ära mõnita mind proua Imeliseks kutsumisega,” sõnab ema. See oli vana perekondlik nali. Isa kasutas seda irooniliselt puhkudel, kui ta oli ema peale maruvihane. Nende abielu oli tugev, kuid riiduderohke, mitte nagu minul ja Asheril. Kuidas ma sinnani olin jõudnud? Kuidas minust oli hakanud Vanessa Imeline saama?